

Türkçeden Diğer Dillere Geçen Şahıs ve Millet İsimli Meyve ve Sebze Adları Names of Fruit and Vegetables with Person and Nation Names Borrowed from Turkish to Other Languages

Doğan Yücel, Kenan Arslan ve Sevda Duran

Int. Burch University, Bosnia and Herzegovina

Öz: Birçok dilde çoğunlukla ilk defa tanıtan, ilk defa ziraatini yapana ve aslen yetiştiği coğrafyaya nispetle isimler türetilmiştir. Bazı isimler ise enternasyonal bir hüviyet kazanmış ve dünyanın birçok dilinde aynı şekilde bilinir olmuştur. Şahıs ve millet ismiyle Hem Türkçeye alınan hem de Türkçeden ödünçlenen bitki, yemek, hayvan ve benzeri isimleri görmek mümkündür. Bu minvalde çalışmada öncelikle bu tür kelimelerden örnekler verilmiş ardından konu bakımından Türkçeden yapılan ödünçlemeler taranmıştır. Tarama sonucunda 15 farklı dilde 59 meyve ve sebze ismi derlenmiştir. İsimlerin yoğunlukları ve buldukları diller gösterilmiştir. Derleme listesinin bilahare yorumu yapılmıştır. Türkçede meyve sebzelere şahıs ve millet isimlerinin daha ziyade bey, paşa, hanım, kadın, sultan gibi değişik ünvanlar aldıkları tespit edilmiştir. Doküman analizi yöntemiyle taramalar yapılmıştır. Araştırmada Türkçenin temasta olduğu dillerle kelime alışverişlerinin nasıl cereyan ettiğine dair bir fikir elde edilmesi meyve ve sebze adları üzerinden hedeflenmiştir. Ayrıca Türkçeden diğer dillere ödünçlenen veya taşınan bu isimlerin miktarı ve dağılım yoğunluğunun gösterilmesi hedeflenmiştir.

Anahtar sözcükler: Meyve ve sebzeler; Türkiye Türkçesi; ödünçleme; dillerarası ilişkiler.

Abstract: In many languages, names are derived from the person who introduced it for the first time, the person who cultivated it for the first time, and the geography where it originally grew. Some names have gained an international identity and have become known in many languages of the world. It is possible to see plant, food, animal and similar names both taken into Turkish and borrowed from Turkish with the names of person and nation. In this context, firstly, examples of such words were given in the study, and then borrowings from Turkish were scanned in terms of subject. As a result of the scanning, 59 fruit and vegetable names in 15 different languages were compiled. The density of the names and the languages in which they are found are shown. The compilation list was subsequently interpreted. It has been determined that in Turkish, fruits and vegetables are given different titles such as bey, pasha, lady, hanım, sultan, rather than the names of individuals and nations. Scans were made using the document analysis method. The aim of the research is to obtain an idea about how word exchanges occur with the languages that Turkish is in contact with, through the names of fruits and vegetables. In addition, it is aimed to show the amount and distribution density of these names borrowed or transferred from Turkish to other languages.

Keywords: Fruits and vegetables; Turkey Turkish; borrowing; interlingual relations.

Giriş

Dünya üzerinde çok çeşitli iklim hüküm sürmektedir. Buna bağlı olarak binlerce farklı bitki ve ağaç yetişmektedir. Daha özeldense rengi, şekli, kokusu ve yetişme mevsimi değişik olan meyve ve sebzeler arz-ı endam etmektedir. Her geçen gün yeryüzünde insanlarca yetiştirilen ve ziraati yapılan meyve ve sebze sayısı artmaktadır. Bunların ticareti ve satışı nakliye imkânlarının kolaylaşması ile birlikte buldukları coğrafyaların çok ötelere taşınmalarını ve çoğunlukla geldikleri coğrafyalarla anılmalarını sağlamaktadır.

Dünyada dolaşımı artan ve yetiştikleri anavatanlarıyla anılan sadece meyve ve sebzeler de değildir. Hayvanlar, bitkiler ve bazı ürünler de bu kabilden geldikleri veya yetiştikleri yerlerin isimleriyle müsemmadırlar. Türkiye Türkçesinde bu minvalde; Hint kertenkelesi, Hint kobrası, Hint tavuğu, Hint mandası, Hint ipeği, Hint kumaşı, Hindi, Mısır tavuğu, Hint domuzu, baba hindi, Hint horozu, Alman hamam böceği, Arap tavşanı, Arap tavuğu, Arap bülbülü, Hint gergedanı, Çin makakı, Çin geyiği, Çingene ahtapotu, Maltız keçisi, Macar ineği, Habeş maymunu, Afrika çekirgesi,

Afrika domuzu, Medine kurdu, Çingene yengeci, Amerika tavşanı (OAS 1-10; TS I-II, 1988; Baytop, 2007) ve benzeri hayvan adları mevcuttur.

Kısa bir tarama sonrası Türkiye Türkçesinde diğer milletlerin adlarının geçtiği; Hint keneviri, Hint safranı, hint kamışı, Hint yağı ağacı, Hindiba, Hint fulü, Arabistan defnesi, Alman papatyası, Arap yasemini, Arap sinamekisi, Arap otu, Hint leylâğı, Türk karahindibası (karahindiba), Hindibahar, yabani hindiba (Hindiba), Nemse kimyonu, Çin anasonu, Çin lâle ağacı, Çin leylağı, Çin mantar ağacı, Çin mazısı, Çin saparnası, Çin tarçın ağacı, Çin göknarı, Çin gülü, Çin tırpan ağacı, Lâtin çiçeği, Lâtin çiçeğigiller, Lâtin çiçekleri, Brezilya kahvesi, Bulgaristan göknarı, Frenk kimyonu (Baytop, 109), Frenk menekşesi, Macar biberi, Acem lâlesi, Acemborusu, Japon gülü, Japon kaktüsü, Japon sarmaşığı, Ermeni kimyonu, Japonika (Hint yağı ağacı), Japonşemsiyesi (Hint yağı ağacı), Arap otu (dağ sümbülü), Arapsacı (rezene), Arap sümbülü (dağ sümbülü), Araptaş..ğı (dağ sümbülü), Arap topalağı (kara topalak), Arap yasemini (yasemin), Arap mantarı, Arap sümbülü, Avrupa kayını, Acemborusu, Acem lâlesi, Afrika menekşesi, Malta palamudu, Amerikan biber ağacı, Çingene palamudu, Çingene pavuryası (OAS 1-10; TS I-II, 1988; Baytop, 2007) şeklinde ağaç, çiçek ve bitki isimleri bulunduğu görülmektedir.

Değişik coğrafyalardan gelen, oralarda icat edilip Türkiye vatandaşlarına tanıtılan birçok ürün de İngiliz tuzu, arabaşı, Rus salatası, Hint irmiği, Hint yağı, Hint pirinci, Hint pamuğu, Çin yağı gibi yine o milletlere atfedilerek tesmiye edilmişlerdir. Diğer taraftan Türklerin tanıttığı ürün ve mallar da başka milletlerin dillerine Türklere atıfla geçmiştir. Hatta derleme listesinde görülebileceği üzere Acem pilavı, Arapaşı gibi Türkçedeki bazı terkipler doğrudan kimi başka dillere de aynen taşınmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmış ve sözlüklerle açık kaynaklar taranmıştır. Öncelikle Türkiye Türkçesinde diğer milletlere atfedilen çiçekler, yemek ve yiyecekler, ağaç ve bitkiler örneklendirilmiştir. Ardından şahıs ve millet adı taşıyan sebze ve meyveler taranıp listelenmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırma, Türkiye Türkçesinden geçen şahıs ve millet isimli meyve ve sebze isimleriyle sınırlandırılmıştır. Ayrıca çalışmaya Türkçenin Türkiye Türkçesi dışındaki lehçeleri dahil edilmemiştir. Bazı ünvanlara atfedilen bazı meyve ve sebze isimleri Türklerin temasta oldukları dillere taşınmaları bakımından çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışma örnekleri verildiği üzere kimi şahıs ismi taşıyan meyve ve sebzelerin yaygınlığı ve miktarının görülmesi açısından önemlidir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Taramalarda Okyanus Ansiklopedik lugat 1-10, TDK Büyük sözlük I-II (1988) ve Baytop (2007) esas alınmıştır. Türkçeden diğer dillere geçen meyve sebze isimlerinde ise;

Sırpça için Karadžić (1818) ve Džindjić'in Турцизми у савременом српском књижевном језику (семантичко-деривациона анализа) isimli doktora tezi (2014) ve Toponimi Turskog Porekla u Srbiji (Duran, 2017); Boşnakça için (Škaljić, 1966); Romence için (Suciu, 2008); Makedonca için (Nasteva, 1961) ve TB, 2005); Arnavutça için (Dizdari, 2004 ve Boretzki, 1974); Urduca, Beluçça, Pencapça, Peştuca ve Sindice için *Güney Asya dillerinde Türkler ve Türkiye Türkçesinde Güney Asya milletleri* isimli makale (Yücel ve Arslan, 2024); Almanca, İngilizce ve Fransızca için Yücel, Okuyan, Macit ve Arslan'ın (2024) *Batı Avrupa Dillerinde Türkler ve Türkiye Türkçesinde Batı Avrupa Milletleri* isimli makaleleri; Farsça, Sorani Kürtçesi ve Mısır Arapçası, Yunanca, Gürcüce ve Rusça için, Karaağaç'ın (2008) *Türkçe verintiler sözlüğü* ve Karaağaç'ın (2015) *Türkçe Alıntular sözlüğü* taranmıştır. Taramalar sonucunda tespit edilen isimler bir liste hâline getirilmiş ve yorumu yapılmıştır.

Kısaltmalar

A	Arnavutça	M	Makedonca
Alm	Almanca	Mac	Macarca
Ar	Arapça	OYN	Oliveira Jašar Nasteva
AŠ	Abdulah Škaljić	R	Romence
B	Bulgarca	Ru	Rusça
Çek	Çekçe	S	Sırpça
Erm	Ermenice	TA	Türker Acaroğlu
ERSJ	Etimolološki Rečnik Sırpskoj Jezika	A	Arnavutça
ES	Emil Suciu	TVS	Türçe Verintiler Sözlüğü
Fr	Fransızca	U	Urduca
G	Gürcüce	VK	Vuk Karadžić
İng	İngilizce	Y	Yunanca
İt	İtalyanca	MБ	Marija Đinđić
K	Kürtçe	LO	Lehce-i Osmani
TND	Tahir NaSuh Dizdari	PS	Petar Skok
UD	Urdu Lughat	OAS	Okyanus Ansiklopedik Sözlük
TS	TDK Büyük Türkçe Sözlük		

Bulgu ve Yorumlar

Daha önce bilinmeyen ancak yeni görülen ve tanınan meyve ve sebzelerle karşılaşıldığında dilde onlara yeni isimler bulunması gündeme gelmektedir. Türkiye Türkçesinde bunlara yeni verilecek isimler için tarihi süreç içerisinde birkaç farklı yol takip edilmiştir. İlki, öncesinde bilinmeyen bir meyve veya sebzeyse genelde alındığı dildeki ismiyle çağrılır. Kiraz, vişne, mango, hurma vb. İkincisi, daha önce bilinen bir meyvenin yeni bir cinsiye bu durumda geldiği ya da yetiştiği coğrafya veya tanıtan kişinin adı verilir. Sultaniye üzümü, çavuş üzümü, Bektaşî üzümü, Amasya elması, Adana karpuzu, Medine hurması, Mekke hurması, Şam fıstığı, Trabzon hurması, Çin portakalı (LO, 1/370), Antep fıstığı, Posof elması, Maraş biberi, Maraşotu, Urfa biberi, mersin, yaban mersini, denizüzümü, göl kestanesi, orman

meyvesi, dağ armudu, dağ çileği gibi. Bir diğer nokta ise birçok bitki avrat, hanım, adam, gelin, kız, kayın, kaynana, kardaş, karı, koca, oğlan, öksüz, civan gibi akraba isimleriyle ve hacı, imam, adam, vezir, bey, paşa, peygamber, şah, şeytan, melek, yahudi gibi içtimai ya da dini ünvanlarla yapılan terkiplerle isimlendirilmişlerdir.

Türkiye Türkçesinde Baytop'un (2007) eserinde şahıs ismi taşıyan bitki, ağaç, meyve ve sebzeler derleme eserinde Abdüleziz (s. 17), buhuru meryem (s. 54), Ebuçehil karpuzu (s. 97), Godon alıcı (s. 120), gülfatma (s. 124), hüsnüyusuf (s.130), İdris ağacı (s. 141), İdris otu (s. 141), İsa dikenini (s. 144), Kısacık mahmut veya kısa mahmut (s. 175), mahmude otu (s. 200), Margarita (s. 201), margarit çiçeği (s. 201), Marko sakızı (s. 201), mehrocan veya mevlücan (s. 204, 207), meryemana dikenini (s. 207), meryem otu (s. 207), mührüsüleyman (s. 211), ömer otu (s. 220), yonuseriği veya yonuzeriği (s. 288-298), zühretarağı (s. 294) olmak üzere 21 isim tespit edilmiştir. Birçok dilde bu yeni meyve ve sebzelere verilen isimlendirmede Türkiye Türkçesindekine benzer usuller takip edilmektedir. Mesela; İngilizcede Santa Marija armudu, Tailor's gold armudu, Klementina mandalinası, Williams elması, Pink lady elması, Granny Smith elması, golden Reinders elması, Jeromine elması, Packham's Triumph armudu, Clapp's Favourite armudu, Bartlett armudu, Beurre Hardy armudu, Williams armudu, Abate Fetel veya Abbé Fetel armudu, Pyrus communis Alexander Lucas armudu, General Leclerc armudu, Louise Bonne d'Avranches armudu, Duchesse d'Angouleme armudu ve Seckel armudu gibi örnekler görülmektedir. Bu isimlerden bazıları Türkiye Türkçesine geçtiği gibi birçok dile de aynı yahut benzer şekilde geçmiştir. Ayrıca Osmanlı döneminde üst dil olan Türkçe ülke toprakları içerisindeki diller arasında da geçiş dili rolünü üstlenmiştir. Bu manada Fransızca, İtalyanca ve Yunancadan Türkçe yoluyla Arapça, Kürtçe, Ermenice ve diğer Şark dillerine veya Şark dillerinden özellikle Balkan lisanlarına yine Türkçe vasıtasıyla birçok kelime geçmiştir. Bunlar arasında kimi meyve ve sebze isimleri de vardır. Çalışmada bu kelimelere dair örnekler verilmiştir.

Türkiye Türkçesinde birçok bitki, ağaç, çiçek, meyve ve sebzeler Çavuş üzümü, Çobanüzümü, gelinfeneri, Bektaşî üzümü (Baytop, 2007, s. 109), deveci armudu, kaynanadili (Baytop, 2007, s. 108), sultaniye üzümü, gelinparmağı vb. şekilleri, renkleri veya onları halka ilk tanıtan ya da dikimini/ziraatini yapan insanların isimlerini almıştır (LO, 2/1264). Bu durum kadınbudu köfte, dilber dudağı, hanımgöbeği, vezirparmağı, imambayıldı, Alinazik, İskender kebab gibi örneklerindeki gibi üzere yiyecek ve içecek adlarında da görülmektedir. Türkçenin verintiler sözlüğünde (Karaağaç, 2008) Türkiye Türkçesinden şahıslara ait meyve-sebze veya yemek adlarından imambayıldı, kadınbudu, kadıngöbeği, paşa köftesi, kadınparmağı, hünkârbeğendi gibi bazı yemek adlarının başka lisanlara da taşındığı kaydedilmiştir.

Türkiye Türkçesinde meyve ve sebzelerin bir kısmı ticari ve coğrafi aidiyetlerine göre isim almışlardır. Bu isimlendirmeler Çarliston biberi, Vaşington elması gibi şahıs; Arnavut biberi, Japon hurması (Kara hurma), Japon elması, Çin armudu, Portakal şeklinde millet adı veya Hint inciri, Hint kirazı, küçük Hindistan cevizi, Hint kestanesi, Hint armudu, Hint fıstığı, hint biberi, Hint darısı, Hint bademi, Hint baklası, Hint bezelyesi, Hint hurması, Hint hıyarı, Arap cevizi, Hindistan cevizi, Hint portakalı, demirhindi, frenk üzümü, Frenk lâhanası, Frenk çileği, Frenk inciri, Frenk yemişi, Amerika armudu, Japon üzümü (şeker ağacı), Amerika üzümü, Amerika elması, Amerika bademi, Malta

eriği, Japon armudu, Frenk maydanozu, Frenk asması, Frenk inciri (Baytop, 135) örneklerinde görüldüğü üzere milli ve coğrafi menşelerine istinaden verilmiştir. Dikkat çeken nokta burada çoğunlukla meyve ve sebzelerin tarihi süreçte tropikal olanların Hind terkihiyle Hindistan'a ve diğer bir kısmının Frenk terkihiyle Avrupa'ya nispet edilmesidir.

Türkçeden temasta olduğu diğer bazı dillere bitki, meyve ve sebze isimlerinin kullanıldığı yer isimleri de geçmiştir. Sırçadaki örnekleri arasında şunlar vardır:

Čalija (tur. çalı grm, žbun, šikara), Četanica (tur. keten lan), Četenište (tur. keten lan), Čalije (tur. çalı grm, žbun, šikara), Četenovići (tur. keten lan), Dutovo (tur. dut murva, dud, dudinjka), Duvanište (tur. duhan biljka duvan), Duvanište (tur. duhan biljka duvan; dim), Đula (tur. gül ruža), Findikov salaš (tur. fındık lešnik), Jorgovan (tur. erguvan jorgovan), Kamiševo (tur. kamaš trska, trstika), Karagača (tur. karaağaç brest), Kesten (tur. kestane kesten), Laleševac (tur. lale lala, tulipan), Lalinac (tur. lale lala, tulipan), Mala Đula, Mali Jorgovan, Velika Đula, Veliki Jorgovan, Zaječar.” (Duran, 2017, s. 69).

Türkçenin diğer dillere ödünçlediği (2008) ve temasta olduğu dillerden aldığı (2015) kelimeleri ayrı birer sözlük halinde hazırlayan Karaağaç'ın eserleri çalışmanın konusu açısından taranmıştır. Ananas, avokado, bamyaya, armut, ceviz, kumpir, kereviz, kişmiş, kivi, domates, koka, enginar, kokoroz, fındık, kiraz, harnup, fasulye, lahana, limon, mango, mantar, marul, maydanoz, mersin, murt, muşmula, muz, susam, nar, narcil, narenc, nektarin, papaya, patates, patlıcan, pırasa, vişne, şalgam, zencefil, zeytin ve hünnap Türkçeye dahil edilen kelimeler arasındadır. Şahıs ve millet ismiyle geçen meyveler vaşington elması (2015, s. 826), portakal (2015, s. 655) ve bergamut (2015, s. 197) olmak üzere üçken sebzelerden çarliston biberi (2015, s. 225) olarak sadece bir tane isim tespit edilmiştir. Türkçeden ödünçlenen kelimeler arasında acur, lahana, acıbadem, akdut, albiber, ananas, armut, karaarmut, asma, ayva, keçiyoynuzu, badem, bakla, balkabağı, bamyaya, barbunya, bezelye, biber, can erik, kuşüzümü, kabak, karamuk, karpuz, kayısı, çilek, çükündür, domates, elma, enginar, mantar, marul, erik, menguşe, fasulye, kestane, fıstık, havuç, hıyar, hurma, incir, kereviz, limon, muşmula, zeytin, mürver, narenciye, pırasa, zencefil, sarımsak, üzüm, zerdali, vişne ve yerelması (Karaağaç, 2008) yer almaktadır. Fert ve millet adıyla hindistan cevizi, portakal, Turek, sultaniye, sultanka, suldanos, paşakirazı, paşaelması, stambolka, efendi, bey armudu, ve çavuş üzümü olmak üzere on bir meyve ismi bulunmaktadır. Bu isimler derleme listesinde gösterilmiştir. Adı geçen isimlere ilaveten yapılan taramalar sonucunda alttaki listeler hazırlanmıştır.

Tablo 1

Türkiye Türkçesinden Ödünçlenen Şahıs veya Millet İsimli Kelimelere Örnekler

B	Acem-pilaf	Acem pilavı, bir tür pirinç pilavı. TA, 4
B	Acemski kilim	Acem kilimi. TA, 4
Y	Açem-pilafı	Acem pilavı, bir tür pirinç pilavı. GK, 4
R	Ağem-pilaf	Acem pilavı. LŞ, 2/295
B	Alibey otu	Alibey otu. TA, 12
B	Anımili	Hanımeli. TA, 16
B	Arap bozması	Arap atı bozması, tay. TA, 17
A	Arapash	Arap aşı. TND, 34
B	Babaç	1.Eke horoz. 2.İri yarı adam. TA, 25

R	Cafea turcească	Türk kahvesi. TVS, 869
A	Çallabot	Çalap otu. TND, 144
B	Çerkez	Çavuş kuşu, akbabaya benzer hüthüt kuşu. TA, 75
B	Çoban karamfii	Çobandüdüğü. TA, 80
B	Fatma-bula	Fatma abla, fatma hoca; hatmi çiçeği. TA, 121
A	Gjybeke	Kadıngöbeği. TND, 311
S	Hadžibeg	Bosna'da ortanca çiçeği. (Çopra, 2020)
S	Hadžijski cevabi	Bosna'da bir çeşit köfte. (Eminadelic, 2013)
Erm	Hünkyar beyendi	Hünkârbeğendi, bir patlıcan yemeği. TVS, 377
R	İmambaialdă	İmambayıldı. ES, 435
Y	İmambaildi, imambayldi	Patlıcan yemeği. TVS, 391
B	İmam-bajildi	İmambayıldı. TA, 169
M	İmambayaldiya, ibam mail, aman baildi, imambaili	İmambayıldı. TVS, 391
Erm	İmambayildi	İmambayıldı. TVS, 391
Ar	İmâmbâyildi	İmambayıldı. TVS, 391
B	İndrişe	İtrışah. TA, 171
B	İngiliška sol	İngiliz tuzu. TA, 171
B	İngilişkiyat pamuk	İngiliz pamuğu. TA, 171
B	Kadin göbek	Kadıngöbeği tatlısı. TA, 184
S	Kadin-butići	Kadımbudu. AŞ, 379
B	Kadinkuşu, kydın kuşu	Saka kuşu. TA, 184
S	Kadun-đubegi	Kadıngöbeği. AŞ, 379
B	Kısa-mahmut, kısacık mahmut, kiçucuk-mahmud	Bir çeşit yabancı ot. TA, 234, 236
B	Kızıl yoruk	Yılancık hastalığı. TA, 236
B	Lokman ruhu	Lokman ruhu. TA, 272
B	misir	Mısırtavuğu. TA, 296
S	Misir	Mısır sebzesi. AŞ, 464
S	Misirača, mesirača	2. Mısır koçanı. AŞ, 465
S	Misirbaba	Mısırbaba, dazlak ve köse. AŞ, 465
B	Misirka	Dişi hindi. TA, 296
S	Misirka	3. Bir tavuk cinsi. MБ, 357
S	Misirlija	Mısır usulü terbiye edilmiş at. AŞ, 465
S	Papaz-ćevab	Papaz kebabı. AŞ, 509
S	Papazjahija, papazjanija	Papaz yahnisi. AŞ, 509

B	Papaz-yahniya	Papaz yahnisi. TA, 331
M	Papaz-yavniya	Papaz yahnisi. TVS, 673
M	Paşa küfte	Paşa köftesi. TVS, 679
B	Sarı-çizmeli Mehmed aga	Sarı çizmeli Mehmed ağa. TA, 363
B	Sarı-seymen	Sarı kantoron otu. TA, 363
B	stambolçe	İstanbul'dan; muşkat çiçeği. TA, 379
S	Stambolka	2.Tavuk cinsi, İstanbullu. AŞ, 572
Y	Suldanos, sultanos	Sultan. TVS, 771
Alm	Sultan	Sultan. TVS, 771
B	Sultan	Sultan. TA, 380
Çek	Sultan	Sultan. TVS, 771
İng	Sultan	Türk sultanı; ihtişam; bir tatlı çeşidi; Türkiye'de getirilen armağan. TVS, 771
M	Sultan	Sultan. TVS, 771
R	Sultan	Hükümdar. ES, 682
S	Sultan	Sultan. AŞ, 574
Ru	Sultan, saltan	Sultan, sorguç. TVS, 771
A	Sultan, sulltan	Sultan. TND, 929
İng	Sultana	Hanım sultan. TVS, 771
R	Sultană	Valide sultan. ES, 683
S	Sultana, sultanija	Hanım sultan, bir kadın ismi. AŞ, 574
İt	Sultanato	Sultan mülkü, toprağı. TVS, 771
R	Sultan-chehaiesi	Sultan kâhyası. ES, 683
B	Sultane, sultanka	1. Hanım sultan, valide sultan. 2. Bir çeşit uzun püsküllü süs. 3. Barbunya balığı. TA, 380
Ar	Sultani	Altın lira. TVS, 771
R	Sultani	Sultani altın. ES, 684
B	Sultanin	Sultani, 6 Fransız lirasına denk eski Osmanlı altını. TA, 380
İng	Sultanin	Sekiz şiline denk eski bir Türk altın lirası. TVS, 771
Ru	Sultanka	Sultan tavuğu, karışık tüylü bataklık kuşu. TVS, 771
Ru	Sultanka	Karadeniz balığı. TVS, 771
R	Sultan-mezat	Müzayede. ES, 684
İt	Sultano	Sultan. TVS, 771
Mac	Szultan, szoltan, szulthan, szultany, sultanus, soldanus	Kadın sultan, valide sultan. TVS, 771
Mac	Szultanzade	Şehzade. TVS, 771

U	Turkî afîm تركى أفيم	Türk afyonu UD, 5/144
S	Turščišče, turščak, túrščina	Mısır sapı, mısır püskülü. PS, 3/526
S	Turščišče, turščak, túrščina	Mısır sapı, mısır püskülü. PS, 3/526
Alm	Türken (bund) lilie	Türk zambağı (kızıl zambak). (Keller, 1950; Höggemeier & Jagel, 2011; magazin.alpenverein.de, 2018)
S	арабика	Arap kahvesi. МБ, 182
S	арапин	1.Arap atı. 2.Arap adamı. МБ, 182
S	арапка	1.Arap kırsrağı. 2.Zenci. МБ, 182
S	Бабер	İnci çiçeğı, müge çiçeğı. ERSJ, 2/31
S	Бабец	Sığırkuyruğı. ERSJ, 2/30
S	Стамболац	Bir cins horoz. VK, 711
M	стамболчичеги	İstanbul'dan; muşkat çiçeğı. OYN, 277
Ru	турецкая гвоздика	Türk karanfili. (https://floristics.info , 2023)
Ru	турецкий горох	Türk nohutu. (https://www.kommersant.ru , 2010)
Ru	турецкий табак	Türk tütünü. (Новокшонов, 1992)
S	туркоч	Bayağı aynak kuşu. МБ, 453
S	Турски детелина	Türk yoncası. МБ, 453
S	Турски детелина	Türk yoncası. МБ, 453
S	Турски першун	Türk maydanozu. МБ, 453
S	Турски першун	Türk maydanozu. МБ, 453
S	Турски цвеће	Türk çiçeğı; karanfil? МБ, 453
S	Турски цвеће	Türk çiçeğı; karanfil? МБ, 453
S	Турчало, Турчалов. Турчање	Türk rengi, turkuaz. VK, 756
S	турчин цвет, турчин цвијет	Nergis. МБ, 454
S	турчин цвет, турчин цвијет	Nergis. МБ, 454
S	турчинак	Haşhaş çiçeğı. МБ, 454
S	турчинац	Haşhaş çiçeğı. МБ, 454
S	Турчин-свијет	Haşhaş çiçeğı. VK, 756

Meyve sebze haricindeki şahıs ve millet isimlerinden ödünçlenen listeye şahıs adları ve soyadları alınmamıştır. Üstteki listede sadece bu cetveldeki anlamlarına ilaveten meyve ve sebze ismi olarak da ödünçlenen rütbe ve ünvanlara yer verilmiştir. Onbaşı, yüzbaşı, yeniçeri, kul, vezir, asker, hanım, deli, ağa gibi başka dillere ödünçlenen ancak meyve ve sebze ismi olarak kullanılmayan rütbe ve ünvanlar bu listeye dahil edilmemiştir. Millet isimlerinden türetilen bitki ve hayvan isimleri gibi kelimeler listede yer almıştır. Listede görüldüğü üzere yemek isimlerinden, balık adlarına, kuşlardan, çiçeklere kadar çok farklı alanlardan isimlendirmeler bulunmaktadır. Bu durum Türkiye Türkçesinin temasta bulunduğu dillere çok çeşitli alanlardan ve hata kimi kelimeleri birçok anlamıyla ödünçlediğini göstermektedir. Bu kelimeler arasında Türkiye Türkçesi telaffuzuyla doğrudan alınanlar olduğu gibi ödünçlenen

dildeki çeşitli terkip veya eklerle türetilen hibrit kelimeler de mevcuttur. Ayrıca hususi bir hikâye veya meşhur bir şahsa dayanmayan kelimeler umumiyetle *İstanbul, Türk, hacı* veya *sultan* gibi birkaç kelimeye isnat edilmişlerdir.

Tablo 2

Türkiye Türkçesinden Ödünçlenen Şahıs veya Millet İsimli Meyve ve Sebze Adları

S	Stambolka	1.Bir kabak cinsi, İstanbullu. AŞ, 572; VK, 711
S	Stambolka	Mostar'da bir incir cinsi. (caportal.net , 2019)
M	стамболка	Bir kabak cinsi, İstanbullu, balkabağı. OYN, 277
R	Antep	Antep fıstığı. ES, 48
Ar	Yusuf efendi, efendi	Mandalina. TVS, 274
S	Турски вишња	Türk vişnesi. MБ, 453
S	Турски лоза	Türk asmaı. MБ, 453
S	Турски боб	Türk fasulyesi; barbunya. MБ, 453
S	Бабино ухо	Bir cins mantar. VK, 10; VSK, 15
S	Бабач, бабурак.. Бабурци. Бапке	Bir cins erik. ERSJ, 2/29
S	Бабац	İri ceviz. ERSJ, 2/30
S	Бабацанка	İri erik. ERSJ, 2/30
S	арапка	3.Bir çeşit armut. MБ, 182
S	Mısıraça, mesıraça	1.Mısır kabağı, balkabağı. AŞ, 465
S	Mısırka	1.Balkabağı, Mısır kabağı. AŞ, 465
S	Турски вишња	Türk vişnesi. MБ, 453
S	Турски боб	Türk fasulyesi; barbunya. MБ, 453
Fr	Poivre turc	Türk biberi. (fr.wikipedia.org , 2023)
R	Сеауш	Çavuşüzümü, ES, 198
B	Çауш	Çavuşüzümü. TA, 71
S	Hind-dževiz, Hint-dževiz, Hin-dževiz	hindistan cevizi, AŞ, 331
Ar	Burtakal, burdakâl, burtakân, burtukân, birdakân, burtkân, burtkâl	Portakal, TVS, 696
Ar	Burtkân yusfi	Portakal, TVS, 696
Ar	Burtkân mâlti	Portakal, TVS, 696
Erm	Portakal	Portakal, TVS, 696
R	Portocal	Portakal, TVS, 696
B	Portokal	Portakal, TA, 344
S	Portokal, protokal, prtokal	Portakal, AŞ, 511
A	Portokal	Portakal, TND, 775
M	Portokal	Portakal, TVS, 696

Y	Portakali, portogalea	Portakal, TVS, 696
Ru	Sultanka	Barbunya. TVS, 771
R	Sultaniu, sultanie	İyi cins meyve veya sebze, sultaniye üzümü. ES, 683
S	Sultanija, sultanina	Sırbistan, Hırvatistan ve Bosna'da sultaniye üzümü. (floraekspres.rs, 2024)
Y	Sultanina	Sultani üzümü. TVS, 771
İng	Sultanin	Küçük çekirdeksiz üzüm. TVS, 771
B	Sultanie	Bir çekirdeksiz üzüm cinsi. TVS, 771
Alm	Sultaninen	Sultaniye üzümü. (swissmilk.ch, 2024)
Alm	Türkischer Apfel	Türk elması. (frogcoffee.de , 2024)
B	Kadin-parmak	Kadınparmağı; iri, uzun ve tatlı bir üzüm cinsi. TA, 184
M	Kadınparmak	Kadınparmağı. TVS, 413
Çek	Turek	Kabak, kavun. TVS, 869
M	Paşakirezi	Paşakirazı, TVS, 679
M	Paşalma, paşaelmon, paşamitsa	Paşaelması, TVS, 679
Far	Bergâmût	Bey armudu. TVS, 106
Ar	Bargamût	Bergamot. TVS, 106
Ru	Bergamot	Beyarmudu, bir armut türü. TVS, 106
Erm	Bergamot	Bey armudu. TVS, 106
R	Bey armodi, bergamot, pergamut	Bir armut cinsi. TVS, 106
Çek	Bergamotka	Beyarmudu. TVS, 106
İt	Bergamotta	Değerli bir armut türü, biçimi armuda benzeyen bir portakal. TVS, 106
M	Begarma	Beyarmudu. TVS, 106
Alm	Bergamotte	Lezzetli bir armut türü.. TVS, 106
Fr	Bergamotte, bergamotier	Kabuğu çok güçlü bir parfüm olan bergamot esansı yapmaya yarayan narenciye türü. TVS, 106
İng	Bergamot, bergamotte	İyi bir armut cinsi, küçük ve lezzetli bir armut cinsi.. TVS, 106
G	თურქული მუხუდო (Turkuli mukhudo)	Türk bezelyesi. (glosbe.com, 2024).
Ru	турецкая клубника	Türk çileği. (Есин, 2016)
Ru	турецкие бобы	Türk fasulyesi. (Логинов, 2008)
Ru	турецкие помидоры	Türk domatesleri. (Есин, 2017)

Üstteki derleme listesinde 15 farklı dilde Türkçeden geçen kelimeler görülmektedir. Kelime yoğunlukları Türkçenin temasta olduğu dillerle ilişkilerine büyük ölçüde uygunluk göstermektedir. Bu meyanda Balkan dillerine diğer

lisanlara nispetle çalışmanın konusu bakımından daha fazla kelime ödünçlendiği görülmektedir. Ödünçlenen meyve ve sebze isimleri daha ziyade İstanbul, Türk, Portakal, sultan, baba, bey gibi sınırlı sayıda millet, yer, ünvan ve şahıs ismine istinat etmektedir. Tek başına bir dile ödünçlenen isme rastlansa da değinildiği üzere belli başlı ünvan ve millet isimleri birden fazla dile geçmiştir. En geniş ve çeşitli ödünçleme 18 farklı isimle Sırp-Hırvat-Boşnak diline geçmiştir. Bu dil toplam derlemenin takriben üçte birine denk düşmektedir. Listedeki 59 kelimenin 11 tanesi sebze ve 48 tanesi meyve ismidir.

Sultaninen üzümü.

Resim 1:

<https://shop.rapunzel.de/>, (2024, May 19)

Stambolka kabağı

Resim 2:

<https://www.agroklub.ba/povrcarstvo/dzinovske-ljepotice-stambolke-su-odlicno-rodile-iskoristite-to/45426/> (2024, May 19)

Sonuç ve Öneriler

Elde edilen sonuçlar ışığında dillerarası ilişkiler açısından yeni tanıtılan ürünlere verilen isimlere farklı bir pencereden bakma imkânı yakalanmıştır. Günlük hayatta sık kullanılan kelimelerden olan meyve sebze isimleri doğrudan alındığı gibi isimleri şekilleri, renkleri ve tatlarıyla da isim alabilmektedir. Ancak bunlarla birlikte ilk yetiştikleri coğrafyalar ve kimi şahısla millet isimlerini aldıkları da görülmektedir. Derlemeler sonucunda Türkçeden geçen epeyce sebze ve meyve isminin Türk ve İstanbul'a izafe edildiği tespit edilmiştir. Dikkat çekici bir nokta ise Türkçenin hem umumen meyve ve sebze isimlerinde ve hususiyle de çalışmanın konusuna dair bir yandan alıcı-verici olurken diğer taraftan taşıyıcı olduğunun açıkça görülmesidir.

Derlenen isimlerden meyve isimlerinin sebzelere göre çok daha fazla olmasının sebeplerinin irdelenmesi bize kültür tarihimiz açısından önemli malumat kazandırabilir. Öte yandan Türkiye Türkçesi hem kendi içinde barındırdığı kelimeler hem de ödünçlediği kelimeler bakımından şahıs ve millet isimli meyve-sebze isimlerinde hemen tamamen rütbe ve ünvanlar görülmektedir. Ebucehil karpuzu, Godon alıcı ve yunuseriği taramalarda bulunan yegane örneklerdir. Paşa, Türk, kız, bey, karı, sultan vb. isim ve ünvanların kimi meyve ve sebzelerin ilk tanıtını veya ziraatini yapanın zamanla unutulup isimlerin anonimleşmesine bağlanabilir. Bu ilgi çekici konu üzerine birden çok dil arasında karşılaştırmalı yeni çalışmalar yapılabilir. Böylece meyve ve sebzelerin anavatanlarından çıkıp dağılımlarına yeni bakış açıları kazandırılabilir.

Kaynakça

- Acaroğlu, M. T. (2016). *Türkçeden Bulgarcaya geçen kelimeler sözlüğü*. Trakya Üniversitesi Yayınları.
- Ahmed Vefik Paşa (t.y). *Lehce-i Osmani 1-2*, Cemiyet-i Tedrisiyye-i Osmaniye.
- Baytop, T. (2007). *Türkçe bitki adları sözlüğü*. (3. Baskı), TDK Yayınları.
- caportal.net (2019, Studenoga 12). Smokva "stambolka" Hivzije Šatora kvalitetom osvojila Beč. *caportal.net*,
<https://caportal.net/2019/11/12/smokva-stambolka-hivzije-satora-kvalitetom-osvojila-bec/>
- Commission (1983). Ilmi lughat (Tareekhi usul par). (Jeld-i Pancham), Urdu Dictionary Board.
- Dizdari, T. N. (2005). *Fyalori i orientalizmave në gyuhën shqipe*. Instituti Shqiptar i Mendimit dhe i Qytetërimet Islam.
- Duran, T. (2017), Toponimi Turskog Porekla U Srbiji. [Unpublished Doktorat Dissertation], Univerzitetu u Beogradu Filološki Fakultet.
- fr.wikipedia.org (2023, juillet 24). *Poivre turc*. fr.wikipedia.org, https://fr.wikipedia.org/wiki/Poivre_turc
- frogcoffee.de (2024, May 19). Teekanne Türkischer Apfel. *frogcoffee.de*, <https://frogcoffee.de/teekanne-tuerkischer-apfel>
- glosbe.com (2024). 0ḡbbḡḃo, glosbe.com,
<https://glosbe.com/ka/ru/%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%A1%E1%83%AE%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98>
- Höggemeier, A. & Jagel, A. (2011). *Lilium martagon–Türkenbund-Lilie (Liliaceae)*.
- Karaağaç, G. (2008). *Türkçe verintiler sözlüğü*. Türk Dil Kurumu.
- Karaağaç, G. (2015). *Türkçe alıntular sözlüğü*. Türk Dil Kurumu.
- Keller, s. A. (1950). Die Blume Türkenbund: Anekdoten und Begebenheiten.
- magazin.alpenverein.de (2018). Die Türkenbundlilie. *magazin.alpenverein.de*,
https://magazin.alpenverein.de/artikel/die-tuerkenbundlilie_50e2def2-5aeb-48dc-8a88-94cb9dea4a0f#:~:text=Keine%20gro%C3%9Fe%20Frage%2C%20woher%20der,50%20und%20200%20Zentimeter%20hoch.
- Jašar-Nasteva, O. (1962). Турските лексички елементи во македонскиот јазик, (Turskite leksični elementi vo Makedonskiot jazik). (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Skopje, XXXIV, 519 str.
- Skok, P. (1973). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. (Knjiga Treća), Jugoslavenska Akademija Znanosti I Umjetnosti.
- Suciu, E. (2010). *Influența turcă asupra limbii române*. II. *Dicționarul cuvintelor românești de origine turcă*. Editura Academiei Române.
- swissmilk.ch (2024, May 19). Unterschied zwischen Korinthen, Sultaninen und Rosinen?, *swissmilk.ch*,
<https://www.swissmilk.ch/de/rezepte-kochideen/tipps-tricks/unterschied-zwischen-korinthen-sultaninen-und-rosinen/>
- Tuğlacı, P. (1985). *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*. (1. Cilt), (8. Baskı), Cem Yayınevi.
- Tuğlacı, P. (1985). *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*. (6. Cilt), (8. Baskı), Cem Yayınevi.

- Yücel, D. & Arslan, K. (2023). Güney Asya dillerinde Türkler ve Türkiye Türkçesinde Güney Asya milletleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(147), 257-279. <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.73410>
- Yücel, D., Okuyan, S., Macit, İ. & Arslan, K. (2024). Batı Avrupa Dillerinde Türkler ve Türkiye Türkçesinde Batı Avrupa Milletleri. *International Social Sciences Studies Journal*, 10(119), 159-180. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10581202> (eISSN: 2587-1587)
- Белчев, Т. (2016). *Речник на турцизми, архаизми, дијалектизми и ретко употребувани зборови во македонскиот јазик*. Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип.
- Ђинђић, М. (2014). Турцизми у савременом српском књижевном језику (семантичко-деривациона анализа), [Unpublished Doktoral Dissertation], Универзитета у Београду Филолошки факултет.
- Есин, С. (2016, June 16). Дневник-2013. *lit.lib.ru/*, http://lit.lib.ru/e/esin_s_n/text_02112.shtml
- Есин, С. (2017, August 27) Дневник-2015. *lit.lib.ru/*, http://lit.lib.ru/e/esin_s_n/text_02115.shtml
- Логинов, С. (2008). Драгоценнее многих (медицинские хроники). *nkj.ru*, <https://www.nkj.ru/archive/articles/12982/>
- floraekspres.rs (2024, May 20). Grožde Sultanija. *floraekspres.rs*, <https://www.floraekspres.rs/proizvod/grozdje-sultanija-9351/>
- Ћопра, К. (2020). *Hadžibeg 3*. Naklada Zoro.
- Eminadelic (2013, Mart 1). hadzijski cevap. *web.coolinarika.com*, <https://web.coolinarika.com/recept/hadzijski-cevap-57159cd8-6481-11eb-9016-0242ac120081>

Sorumlu Yazar Bilgileri:

Yazar ismi: Doğan Yücel

Bölüm: Dept. of Oriental Philology

Fakülte: Education and Humanities

Üniversite, ülke: Int. Burch University, Bosnia and Herzegovina

Email: dogan.yucel@ibu.edu.ba

Lütfen alıntılayınız: Yücel, D., Arslan, K. & Duran, S. (2024). Türkçeden Diğer Dillere Geçen Şahıs ve Millet İsimli Meyve ve Sebze Adları. *Türk Edebiyatları Araştırma Dergisi*, 4(1), 1-13. DOI: <https://doi.org/10.47580/tead.411>

Please Cite: Yücel, D., Arslan, K. & Duran, S. (2024). Names of Fruit and Vegetables with Person and Nation Names Borrowed from Turkish to Other Languages. *Journal of Research in Turkic Literatures*, 4 (1), 1-13. DOI: <https://doi.org/10.47580/tead.411>

Alındı: Ocak 21, 2024 ▪ **Kabul:** Haziran 14, 2024